

Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevi

The Function of Civil Society Organizations in the Fight Against Addiction

ÖZET

İnsanların belirli amaçlarla kullandığı doğal ve sentetik maddeler ile ortaya çıkan ve bireylerin kontrol kaybı olarak da tanımlanan bağımlılığın bireylerin hayatını etkilediği kadar toplumsal açıdan da sorunlar ortaya çıkardığı ifade edilebilir. İnsanların bağımlı olduğu faktörlerin birden fazla olduğu ve bunun da çeşitli bağımlılıkların ortaya çıkmasına etki ettiği görülmektedir. Bağımlılığın bireylerin fiziksel sağlıkları ile beraber psikolojik sağlığını tehdit edici boyuta gelmesinin, bu kapsamda çeşitli çalışmalar yapılmasına neden olduğu söylenebilir. Gerek kamusal politika araçları gerekse de özel kurum ve kuruluşlarca bağımlılıkla mücadele etmek amacıyla yol haritalarının olduğu görülmektedir.

Bağımlılığın azaltılması ile ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaları ifade eden bağımlılıkla mücadelenin, kamu politikaları çerçevesinde yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların kamusal politikalarla beraber sivil toplum açısından da ele alınması ve bağımlılıkla mücadele edilmesi gerektiği söylenebilir. Sivil toplum örgütlerinin çeşitli araçlarla kendi bünyelerinde yaptıkları çalışmalar söz konusu olduğu gibi kamu kurumları ile koordineli bir şekilde yaptıkları çalışmalar da bulunmaktadır. Bu nedenle sivil toplum örgütlerinin bağımlılığın önlenmesine ilişkin mücadele kapsamında sürdürdüğü faaliyetlerin gerçekçi bir temele dayanması gereklidir.

Çalışmada bağımlılıkla mücadele kapsamında kamu politikalarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına değinilmiştir. Mücadele kapsamında rol alan ve buna göre toplumsal alanda çalışmalarını yürüten sivil toplum örgütlerinin olduğu söylenebilir. Bağımlılıkla mücadele amacıyla kurulan örgütler olduğu kadar, bir görevi de bağımlılığı önlemeye yardımcı olan yapıların olduğu görülmektedir. Bağımlılıkla mücadelenin, hem kamu kurumları hem de sivil toplum örgütlerinin güçlü işbirliğine dayandığı ve buna göre bağımlılıkla mücadele temel politikalarının sonuç verdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Bağımlılıkla mücadele, Birleşmiş Milletler, Sivil toplum, Yeşilay.

ABSTRACT

It can be stated that addiction, which occurs with natural and synthetic substances that people use for certain purposes and is also defined as the loss of control of individuals, causes social problems as well as affecting the lives of individuals. It is seen that the factors that people are addicted to are more than one and this affects the emergence of various addictions. It can be said that the fact that addiction threatens the psychological health of individuals as well as their physical health has led to various studies in this context. Both public policy instruments and private institutions and organizations have road maps to combat addiction.

It is seen that the fight against addiction, which refers to the efforts to reduce and eliminate addiction, is carried out within the framework of public policies. It can be said that these studies should be handled in terms of civil society as well as public policies and addiction should be fought. Non-governmental organizations carry out activities in coordination with public institutions as well as their own activities with various tools. For this reason, the activities carried out by non-governmental organizations within the scope of the struggle for the prevention of addiction should be based on a realistic basis.

In the study, in addition to public policies within the scope of the fight against addiction, the work of non-governmental organizations was mentioned. It can be said that there are non-governmental organizations that play a role in the struggle and carry out their activities in the social field accordingly. It is seen that there are organizations established to fight against addiction as well as structures whose task is to help prevent addiction. It can be said that the fight against addiction is based on the strong cooperation of both public institutions and non-governmental organizations and accordingly, the basic policies of the fight against addiction have yielded results.

Keywords: Addiction, Fight against addiction, United Nations, Civil society, Green Crescent.

GİRİŞ

İnsanların çeşitli maddeler ile faktörlere karşı kontrol kaybı olarak tanımlanan bağımlılığın bireyleri hem kişisel anlamda hem de toplumsal açıdan olumsuz bir şekilde etkilediği söylenebilir. İnsanların günlük hayatta karşı koyamadıkları çeşitli durumların bağımlılığın ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmektedir.

Ali Tosun¹

How to Cite This Article

Tosun, A. (2024). "Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 10(5): 752-759. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13844394>

Arrival: 11 July 2024
Published: 30 September 2024

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Karaman, Türkiye.

Bağımlılığın hem madde kullanımı hem de internet bağımlılığı ve cinsel bağımlılık gibi farklı boyutları da içeren durumları ifade ettiği söylenebilir. Bağımlılığın bireylerin uyarıcı madde ile karşı konulamayan durumdan kaynaklı yapısının kontrol kaybı olarak tanımlanmasının bunu açık şekilde ifade ettiği savunulabilir.

Günümüzde bağımlılığın madde kullanımı ile kişisel davranış kalıplarına bağlı olarak çeşitli şekillerde toplumda yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda insanların da bağımlılıkla mücadele etme boyutunu ön plana çıkardığı veya bağımlılıkla başa çıkabilmek adına destek aldığı görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile kaynaklara ulaşımın kolaylaştığı günümüzde gerek sentetik gerekse doğal bağımlılık yapıcı maddelere erişimin sağlandığı savunulabilir. Özellikle çevrim-içi ve sanal ortamlar yoluyla tedariki kolay bir hale gelen bağımlılığa neden olan maddelerin mücadele boyutuna zarar verdiği savunulabilir. Madde kullanımı dışında kumar bağımlılığı veya alışveriş bağımlılığı gibi türlerin de bu kapsamda değerlendirilebileceği söylenebilir.

Bireylerin bağımlılığa maruz kalmasının bireylerin gelişimini olumsuz etkilediği ve bunun da toplumsal yapının zarar görmesine neden olduğu ileri sürülebilir. Bağımlılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin kişisel davranışlar söz konusu olduğu gibi kurum veya örgütler eliyle de bağımlılıkla mücadele kapsamında eylem planlarının ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Kamu otoritelerinin yasal çerçevede yürüttüğü çalışmaların yanında sivil toplum örgütlerinin de bu kapsamda çeşitli çalışmalarını yürüttüğü görülmektedir. Kaldı ki mücadele boyutunun hem kamu kesimi hem de sivil toplum kesiminin topyekûn çalışmalarını gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda bağımlılığın önemli bir sorun olarak ortaya çıkmasının bu konuda çeşitli çalışmaların yapılmasını gerekli kıldığı söylenebilir. Kamusal bağımlılıkla mücadele politikalarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin de bu kapsamda çeşitli eylem planları dâhilinde çaba gösterdiği ileri sürülebilir. Mücadele boyutunun başarıya ulaşması ve kayda değer sonuçların ortaya çıkmasının çeşitli organizasyonların işbirliğini zorunlu kıldığı savunulabilir. Bağımlılığın tüm dünyada sorun olduğu ve buna yönelik kamu politikalarının ortaya konulduğu bir durumda, bağımlılık yapıcı faktörlerin engellenmesine yönelik hukuki bir dayanağın da bu çerçevede oluşturulduğu görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin bu kapsamda zaman zaman uluslararası organizasyonlarla da iletişim halinde olduğu ifade edilebilmektedir. Kamu otoritelerinin zaman zaman mücadele boyutunda yetersiz kalmasının sivil toplum örgütlerinin varlığını zorunlu kıldığı ve bu kapsamda istenilen sonuçlara ulaşılacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda toplumsal alanda etkili olan sivil toplum olgusunun bağımlılıkla mücadele bağlamında da bireysel ve kamusal fayda sağlayacağı ifade edilebilir.

Çalışmanın bağımlılıkla mücadele kapsamında sivil toplum örgütlerinin değerlendirilmesinde ve bu çerçevede politikaların belirlenmesi amacını taşıdığı görülmektedir. Bu kapsamda literatürden yararlanılarak bağımlılık kavramına, bağımlılıkla mücadelede sivil toplum olgusuna değinilmiş ve buna göre sonuç ve öneriler ortaya konmuştur. Gerek kamu otoritelerinin gerekse de sivil toplum kuruluşlarının bağımlılıkla mücadele boyutundaki çalışmalarının bireylerin korunmasına yönelik sonuçlarının çalışmanın önemini ortaya koyduğu söylenebilir.

BAĞIMLILIK

İnsanların kontrol kaybına neden olan ve çeşitli yönlerden olumsuz etkiler doğrudan rahatsızlığın bağımlılık olarak tanımlandığı söylenebilir. İnsanların çeşitli olumsuzluklarına rağmen bırakmadığı ve zihinsel açıdan da kontrolü kaybetmesine etki eden durumların bağımlılığın tanımında yer aldığı görülmektedir (Uzun, 2018). Bağımlılığın beyin fonksiyonlarını olumsuz etkilediği gibi bireyin fiziksel aktivitelerini de önemli bir oranda etkilediği söylenebilir. Bu durumun kişilik bozukluğu, ani refleks değişimi ve sosyal davranış bozukluklarına neden olduğu savunulabilir. Bağımlılığın kullanılan maddenin tekrar kullanma isteğini doğurması, kullanım miktarının sürekli artması, bireysel ve toplumsal alanda sorunlara neden olması gibi çeşitli sonuçları ortaya çıkardığı ve bunun da tam bir bağımlılık tanımı için yeterli olduğu ileri sürülebilir (yesilay.gov.tr). Bağımlılığa neden olan faktörlerin de çeşitli sebeplere dayandırıldığı söylenebilir. Bağımlılığın çeşitli şekillerde ortaya çıktığı ve buna göre türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Sigara veya tütün bağımlılığı, alkol bağımlılığı, kumar bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı ve uyuşturucu bağımlılığının ön planda olan bağımlılıklar olduğu söylenebilmektedir (Uzun, 2018). Bağımlılığın bireyin merak duyguna bağlı olarak telafisi zor durumlar sonuçlara neden olduğu (Yeltepe Ercan, 2013) ve bunun da bireyin kişisel gelişimine ket vurarak toplumsal alanda sıkıntılı süreçler yaşamasına neden olduğu ileri sürülebilir. Bireyin kullandığı nesne ya da yaptığı davranışlarda eylemlerinin kontrolünü kaybetmesi olarak değerlendirilen (TBM, 2024) bağımlılığın, bireyin davranışsal boyutta anormal davranışlarda bulunmasına etki ettiği söylenebilmektedir. Özellikle madde kullanımının olduğu kişilerde zaman geçtikçe kullanım isteği ile madde miktarının arttığı (Sağlık Bakanlığı, 2024) ve bunun da telafisi zor durumlara yol açtığı ileri sürülebilir.

Bağımlılık türlerinin çeşitli koşullarda ortaya çıktığı her birinin bireyin farklı davranışlar sergilemesine neden olduğu söylenebilir. Uyuşturucu bağımlılığının merak ve rahatlama; sigara veya tütün bağımlılığının ön plana çıkma ve tanınma; alkol bağımlılığının merak; kumar bağımlılığının daha fazla kazanma; teknoloji bağımlılığının da sanal ortam merakı ile sosyal hayatın arka plana itilmesi neticesinde söz konusu olduğu savunulabilir.

Bağımlılığın tanımlanması ve buna göre bir çıkarımda bulunmanın farklı ölçütlere dayandığı savunulabilir. Amerikan Psikiyatri Birliğinin (APA) ortaya koyduğu ölçütlerin bağımlılık tanısı koymada ve çerçevelendirmede önemli kriterler sunduğu savunulabilir. Maddeye karşı tolerans geliştirme, yoksunluk, fazla miktarda kullanma ve bunun uzun sürmesi, maddeyi çeşitli nedenlerle bırakamama, madde temininde çaba harcama, madde kullanımının iş ve özel hayatı olumsuz etkilemesi ile zarar verici sonuçlarına rağmen madde kullanımının devam etmesinin bu kapsamda ifade edilen ölçütler olduğu söylenebilmektedir (APA, 2024). Ortaya konan ölçütlerin bağımlılığın tanısının yapılması kapsamında bilimsel bir metot olarak kabul edildiği savunulabilir.

Bağımlılığın çeşitli sebeplerle ortaya çıkmasının doğru yorumlanmasının, bu sebeplerin ortadan kaldırılması açısından önem taşıdığı savunulabilir. Gerek ailevi nedenler ve sosyal çevre gerek geçmiş yaşantılar gerekse de genetik faktörlerin bu kapsamda bağımlılığın sebepleri olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Ceylan, 2019). Ebevenlerin davranışları, psikolojik sorunlar, biyolojik etmenler ve psikososyal etmenlerin bireylerin bağımlı olmalarında etkileri olduğu ifade edilebilir (Ögel, 2023). Bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin ve arkadaş gruplarının kişinin iradesi dışında bağımlı olması açısından yeterli etkiyi ortaya çıkarabileceği söylenebilir. Bu durumun dış faktörlerin bağımlılık olgusunun şekillenmesinde ne denli etkili olduğunu gösterdiği savunulabilir (Bahar, 2018). Madde bağımlılığın bu kapsamda arkadaş grupları arasındaki ilişkilerin bir sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır. Doğal uyuşturucular olan; afyon, morfin, eroin, kodein ile sentetik uyuşturucular; barbitürat, trankilizan ve doğal uyarıcı olan; koka bitkisi, kokain, crack ayrıca sentetik uyarıcılar olan; amfetamin, captagon, extacy gibi maddelerin bağımlılığın önemli bir türü olan madde bağımlılığında bireylerin zarar görmesine neden olmaktadır (Ceylan, 2019). Bağımlılığa bağlı ortaya çıkan bozukluklar; madde kullanım bozuklukları (madde intoksikasyonu ve madde yoksunluğu), madde kullanımının yol açtığı bozukluklar (psikotik bozukluklar, bipolar bozukluklar, depresif bozukluklar, anksiyete bozuklukları, obsesif kompulsif ve ilgili bozukluklar, uyku bozuklukları, cinsel işlev bozuklukları, deliryum, nöro-bilişsel bozukluklar) olarak sayılmaktadır (Dinç, 2022). Kullanılan bu maddeler ele alındığında bireyin fiziksel ve zihinsel süreçlerine doğrudan etki eden doğal veya sentetik maddelerin toplumsal alanda tartışmaya değer bir konu olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir (Dinç, 2022).

Bağımlılığın bireyin kişisel yaşantısı ile sosyal yaşantısını doğrudan etkileyen özellikleri içerdiği görülmektedir (Çevik, 2022). Bu durumun toplumsal alanda önemli sorunlara neden olduğu ve zamanla önu alınmaz bir boyuta evrildiği ileri sürülebilir. Özellikle toplumun önemli bir faktörü konumundaki bireyin bu kapsamda yaşadığı psikolojik ve fiziksel sorunların toplumun sağlık açısından da olumsuz sonuçlar yaratacağı söylenebilir. Bağımlılığın sosyal bir problem olarak tanımlandığı ve bu kapsamda sosyolojik olarak değerlendirilebileceği ileri sürülebilir (Ceylan, 2019). Sosyal bir problem olarak beş temel durumun söz konusu olduğu ve bunun da bağımlılık açısından ele alındığı savunulabilir. Kişinin grup veya toplum üzerinde negatif etkilere sahip olması, yapay bir sorun olması, hem kişiyi hem de toplumu etkilemesi, ortadan kaldırılabilmesi ile yoruma açık bir durumda olmasının sosyal sorunun tanımı açısından ortaya konabildiği ileri sürülebilir (Carl, 2022). Bağımlılığın bu bağlamda sosyolojik açıdan çeşitli sebeplerin de etkisiyle kişiyi bağımlı olmaya yönlendiren faktörleri içerdiği görülmektedir. Bu durumun gerek demografik özellikler gerekse de toplumsal alanın bireyi etkilediği faktörler nedeniyle ortaya çıktığı ileri sürülebilir (Başyigit, 2021).

Günümüzde bağımlılığın madde kullanımı dışında çeşitli şekillerde ortaya çıktığı ve bunun da bireyin fiziksel ve sosyal gelişimi için zararlı sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Teknoloji bağımlılığının bu kapsamda önemli bir tür olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun önlenmesinin çeşitli yolları olmakla beraber her toplumun buna göre önlemler aldıkları söylenebilmektedir. Dijital bağımlılığın son yıllarda ön plana çıktığı (Khang vd., 2013) ve bu nedenle başta küçük yaş grupları olmak üzere çeşitli yaş gruplarının bundan olumsuz bir şekilde etkilendikleri ileri sürülebilir. Yatak odalarında internetin bulundurulmaması, küçük yaşta çocukların teknolojik araçlarla zaman geçirmelerinin engellenmesi, internet riskleri ve tehditlerine karşı bilinçlendirmelerin yapılması, dijital ekranlara maruz kalan çocukların ara ara dinlendirilmesi ve doğal alanlarda vakit geçirilmeye çalışılmasının bu kapsamda teknoloji bağımlılığının önlenmesinde veya azaltılmasında etkili sonuçlar verebileceği öngörülmektedir (Atalay, 2020). Bağımlılığın önlenmesi ve buna yönelik çalışmaların bu kapsamda hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde ülkelerin kamu politikalarına paralel bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir.

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Bağımlılıkla mücadele veya bağımlılığın önlenmesine ilişkin ülkelerin politikalar ortaya koydukları ve buna yönelik faaliyetlerde buldukları söylenebilir. Özellikle madde bağımlılığının had safhaya geldiği dünyada ülkelerin buna yönelik eylem planlarının önemli bir yer edindiği savunulabilir. Dünyada bu kapsamda bağımlılık meydana getiren maddelerin üretimi, kullanımı ve ticaretinin engellenmesine veya yasaklanmasına ilişkin çeşitli düzenlenenin yapıldığı söylenebilir (Dinç, 2022). Akgül ve Şahinli'ye göre, Şanghay Afyon Konferansı (1909), La Haye Afyon Anlaşması (1912), La Haye Afyon Konferansı (1914), I. Cenevre Afyon Anlaşması (1925), II. Cenevre Afyon Anlaşması (1931), Bangkok Anlaşması (1931), III. Cenevre Anlaşması (1936), Paris Protokolü (1948), New York Protokolü (1953), Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi (1961), Psikotrop Maddelere Dair Sözleşme (1971), Viyana Sözleşmesi (1988) bu kapsamda madde bağımlılığının önlenmesine ilişkin uyuşturucuyla mücadele kapsamında ortaya çıkan küresel işbirliğinin bir sonucu olarak yorumlanabilir (Akgül ve Şahinli, 2014).

Bağımlılığın önlenmesi adına dünyada devletlerin işbirliğine gitmeleri, sorunun ne denli küresel bir boyutta olduğunu göstermektedir. Bu durum, ülkelerin ulusal politikalarında madde kullanımının önlenmesine ilişkin yasal çerçeveler oluşturmalarına katkı sağlamıştır. Bağımlılıkla ilgili en önemli mücadelenin, uyuşturucu bağımlılığına neden olan maddeleri kapsadığı söylenmektedir. Bu durumun bölgesel işbirliğine dayalı çalışmaların yapılmasına etki ettiği görülmektedir. Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bu kapsamda yasal düzenlemeler ortaya çıkmıştır (Dinç, 2022).

Bağımlılıkla mücadele sürecinin hem ulusal hem de küresel bir boyutu olduğu görülmekte ve buna yönelik kurum ve kuruluşlar çalışmalarda bulunmaktadır. Uluslararası alanda bağımlılıkla mücadele, çeşitli kurumların faaliyetleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Örgütü'nün önemli bir kurum olduğu vurgulanabilir. 1997 yılında kurulan ve mücadele kapsamında politika geliştiren Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin bu kapsamda küresel çapta çalışmalarda bulunduğu söylenebilir (<https://www.unodc.org/>). Avrupa uyuşturucu Bağımlı İzleme Merkezi'nin de bağımlılıkla mücadele kapsamında var olan riskleri azaltmak ve uyuşturucu maddelerin önlenmesine yönelik olarak sistemler geliştirdiği ve bu kapsamda faaliyetlerde bulunduğu ifade dileyebilir (https://www.emcdda.europa.eu/index_en). Örgütün bu kapsamda bağımlılıkla ilgili yaptığı çalışmalarda rakamsal verileri paylaşarak bu kapsamda bilgi edinilmesini de sağladığı söylenebilir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'nün de gerek güvenlik konularında gerekse de işbirliği çerçevesinde bağımlılıkla mücadele kapsamında çeşitli politikalar ortaya koyduğu ve buna göre eylem planları olduğu görülmektedir (<https://www.osce.org/>). Örgütün dünyada birçok ülkenin güvenlik ve işbirliği konularında etkili olmasının, mücadele boyutunda istenilen sonuçları vermede katkı sağladığı söylenebilir. Uluslararası örgütlerin bağımlılıkla mücadelenin istenilen sonuçları vermesindeki etkisi büyüktür. Dünyada birçok ülke tarafından desteklenen politikalar, bu bağlamda sonuç verici bir yapıya sahiptir.

Türkiye'de madde bağımlılığıyla mücadelenin ulusal bir politika olarak uygulanmasının bağımlılığın azaltılmasına yönelik sonuçlar verdiği savunulabilir. Özellikle farklı disiplinlerin bir arada mücadele kapsamında işbirliğine gitmesinin önemli sonuçlar vereceği düşünülmektedir (Betül vd., 2022) Bu kapsamda uyuşturucu maddelere ilişkin politikalar, tütün ve tütün ürünleriyle ilişkili politikalar, alkollü içeceklerle ilgili politikaların eylem planlarına dönüştüğü söylenebilir. Bu kapsamda Uyuşturucuyla Mücadele Yüksek Kurulu, Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu, Bağımlılıkla Mücadele Kurulu, Bağımlılıkla Mücadele Teknik Kurulu, Bağımlılıkla Mücadele İl/İlçe Koordinasyon Kurulları, EGM Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, EGM Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Başkanlığı, Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi, Çocuk Ergen Alkol Madde Tedavi Merkezi, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, Yeşilay gibi kurum ve düzenlemelerin söz konusu olduğu söylenebilir (Dinç, 2022: 121-132). Yine bu kapsamda bağımlılıkla mücadele kapsamında çeşitli programların da kamu otoritelerince gerçekleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Türkiye'nin ulusal politika kapsamında bağımlılıkla mücadelesinin çeşitli boyutları olduğu söylenebilir. Bu kapsamda resmi aktörler dışında sivil toplum aktörlerinin de sürece dâhil olduğu ifade edilebilir. Bağımlılıkla mücadelenin, koruyucu ve önleyici hizmetler ile tedavi ve rehabilite edici hizmetler olarak iki kısımda değerlendirileceği savunulabilir (Kılınç, 2024: 22-23). Sosyal Aktiviteler Projesi, Akran Destek Projesi, Nargile Farkındalık Kampanyası, Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı ile Yeşilay faaliyetlerinin koruyucu niteliğe sahip hizmetleri kapsadığı görülmektedir. Rehabilitasyon hizmetlerinin de çeşitli tedavi ve sağlık uygulamaları içerdiği savunulabilir. Bağımlılıkla mücadele kapsamında sağlık kurumlarının sosyal hizmet uygulamaları olarak ön plana çıkan faaliyetlerinin (Zubaroglu Yanardağ, vd., 2023) mücadele ve koruma açısından etkili sonuçlar verdiği bilinmektedir. Türkiye'de bağımlılıkla mücadele politikalarının hem uluslararası örgütlerle hem de ulusal kurum ve kuruluşlarca uygulanmaya çalışıldığı söylenebilir. Anayasa ve

ilgili maddeleri, Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunların bağımlılıkla mücadele kapsamında çeşitli hükümler içerdiği ve uymayanlar hakkında yaptırımların söz konusu olduğu ileri sürülebilir (mevzuat.gov.tr).

Bağımlılıkla mücadelede İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye İstatistik Kurum, Türkiye Büyük Millet Meclisi, yerel yönetim birimleri, yükseköğretim kurumları, sivil toplum kuruluşları gibi kurum ve yapılanmaların çeşitli faaliyetlerde bulunduğu ve önleyici ile tedavi edici çalışmaları yasal çerçevede kendilerine tanınan görevler ve ayrıcalıklar kapsamında yürüttükleri ifade edilebilmektedir (Kılınç, 2024).

Bağımlılıkla mücadelede Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin etkin rol oynadığı ve buna göre politikalar geliştirdikleri görülmektedir. Anayasasının 58/2. maddesi Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır” hükmü uyarınca kamu kurumlarının bağımlılıkla mücadele kapsamındaki görevlerinin, sivil toplum örgütlerinin mücadeleleri ile sonuç verici bir duruma geldiği savunulabilir (mevzuat.gov.tr). Bağımlılıkla mücadele kapsamında ulusal çapta örgütler olduğu kadar yerel alanda da çalışan sivil toplum örgütlerinin olduğu görülmektedir.

Bu sivil toplum örgütlerinin zaman zaman kamu kurumları tarafından da desteklenmesi ve buna göre çalışmalarında yardımların yapıldığı ifade edilebilmektedir. Bağımsız Yaşam Derneği, Uluslararası Madde Bağımlılığı ile Mücadele Derneği, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, Uluslararası Uyuşturucu ile Mücadele ve Eğitim Derneğinin bu alanda faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları olarak ön planda olduğu savunulabilir (Kılınç, 2024). Bağımsız Yaşam Derneğinin çocuklara yönelik politikalar yürüttüğü ve buna göre bağımlılıkla mücadele faaliyetlerine yoğunlaştığı söylenebilmektedir (<https://bayder.com.tr/>, 2024). Uluslararası Madde Bağımlılığı ile Mücadele Derneğinin madde bağımlılığı ile mücadele çeşitli kamu kurumu ile özel kurumlarla işbirliğine gittiği ve buna göre çalışmalarda bulunduğu ifade edilebilmektedir (<https://umudder.org/>, 2024). İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfının çeşitli toplumsal sorunlara yaklaşım politikalarını yürüttüğü ve bu kapsamda bağımlılıkla mücadele kapsamında da çeşitli faaliyetleri yerine getirdiği söylenebilir (<https://ihh.org.tr/>, 2024).

Bağımlılıkla mücadele kapsamında önemli bir sivil toplum kuruluşu olarak Yeşilay'ın ön plana çıktığı görülmektedir. Bağımlılıkla mücadele merkezi parolasını ilke edinen kurumun mücadele amacıyla çeşitli alanlarda ve kurumlarla işbirliğine gittiği ve bu kapsamda sonuçlar aldığı söylenebilmektedir (yesilay.gov.tr). Yeşilay örgütünün sivil toplum kuruluşu olarak uzun bir geçmişi olduğu söylenebilir. Kurumun stratejik planları da değerlendirildiğinde, zararlı alışkanlıkla mücadele etme, çocukların ve gençlerin bu olumsuz durumlardan uzak tutulmaya çalışılması, bağımlılıkla mücadele kapsamında bilinçli bir toplumsal alan yaratma, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gidilmesi ile buna yönelik çalışmaları gönüllü bireyler eliyle sağlamanın örgütün temel bağımlılıkla mücadele politikalarını ifade ettiği savunulabilir (yesilay.org.tr). Türkiye dışında çeşitli ülkelerde de kurumun yaptığı çeşitli çalışmaların bağımlılıkla mücadele kapsamında farkındalık yaratma bağlamında değerlendirilebileceği savunulabilir (Güzel Mumyakmaz, 2020).

Bağımlılıkla mücadelenin kamusal politikalar kapsamındaki eylem planlarının kimi zaman istenilen sonuçları vermediği ve bunun da sivil toplum olgusunun bu alandaki önemini ortaya koyduğu ileri sürülebilir. Sivil toplum örgütlerinin hükümetler ile kamu otoritelerinden bağımsız bir şekilde çalışması ve sivil toplumun etkinliğini göstermesinin (Ceylan, 2019) bağımlılıkla mücadele kapsamında sonuç verici bir durumu da ortaya çıkardığı ve bunun da kamu yararı yarattığı ileri sürülebilir. Baskı mekanizmaları oluşturmak, toplumsal farkındalık yaratma, sağlık ile eğitim alanında çeşitli ihtiyaçları karşılama ile yönetim eksenli bir yapıyı ortaya çıkarmasının (Gök, 2015) bağımlılıkla mücadele kapsamında sivil toplum örgütlerinin istenilen sonuçları vermesinde etkili olduğu ileri sürülebilir.

Özellikle madde kullanımının azaltılmasında veya önlenmesinde etkili olan kamu kurum ve kuruluşlarının (Acar, 2008) yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının çeşitli eylem planları ile başarılı oldukları söylenebilir. Sivil toplum örgütlerinin sosyal sorumluluk ilkesi kapsamında günümüz toplumu için önemli bir hale geldiği söylenebilir (Selvi, vd., 2020). Bu durumun bağımlılıkla mücadele boyutunu da şekillendirdiği görülmektedir. Sosyal sorumluluk düşüncesinin özellikle sivil toplum olgusunun birçok faaliyetinde yer aldığı ve bu kapsamda politikalarının biçimlendiği ifade edilebilir. Günümüzde bağımlılığın çeşitli şekillerde topluma olan olumsuz etkisi ele alındığında, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını bu yöne de yoğunlaştırmasının beklenen bir durum olarak yorumlandığı söylenebilir. Bağımlılıkla mücadelenin hükümetler ile beraber sivil toplum kuruluşlarının işbirliğine dayanan boyutlarının (Arslan, 2023) sonuç vermesi dışında sürdürülebilir bir

mücadele politikasının da ortaya konulmasına katkı sağladığı ileri sürülebilir. Bu durumun toplumsal alanın her alanında etkinliği ortaya çıkarttığı ifade edilebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde imkânların artması, bireylerin uyarıcı maddelere erişimini kolaylaştırmıştır. Bu durumun bireylerin bağımlılık yapıcı maddeleri temin etmesinde etkili olduğu görülmektedir. Olağan hayat akışını olumsuz bir şekilde etkileyen bağımlılığın önlenmesinde hem kamu otoritelerinin hem de sivil toplum örgütleri çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu durum, bağımlılıkla mücadelede kamu politikalarının oluşturulmasına ve uygulanmasına katkı sağlamaktadır. Mücadele boyutu, hem ulusal ve uluslararası bir yapılanmayı ortaya çıkarmış hem de buna yönelik işbirliğine katkı sağlamıştır. Özellikle son yarım asırlık zaman diliminde bu kapsamda düzenlemeler ve anlaşmaların ortaya çıktığı söylenebilir.

Birleşmiş Milletlerin çeşitli programlar yoluyla uyuşturucu maddelerinin önlenmesine yönelik faaliyetlerinin bu kapsamda ülkeler arasında işbirliğini ortaya çıkardığı vurgulanabilir. Bu durumun ülkelerin yerel kamu politikalarında bağımlılıkla mücadele eylem planları oluşturmalarına ve bu kapsamda stratejiler belirlemelerine etki etmiştir. Bağımlılıkla mücadele, sadece madde bağımlılığını içermemekle beraber bu alan daha fazla risk taşımaktadır. Tütün ürünleri bağımlılığı, alkol bağımlılığı, internet bağımlılığı gibi bağımlılık türlerinin de çeşitli açılardan bireyi ve toplumu olumsuz etkilemektedir.

Bağımlılıkla mücadelenin kamu kurumları yoluyla etkin sonuçlar verdiği görülmekle beraber zaman zaman bunun yetersiz kaldığı görülmektedir. Çeşitli programlar ve düzenlemelerle önleme çalışmaları yapan kamu otoritelerinin istenilen sonuçları elde etmediği savunulabilir. Bu durum, sivil toplum örgütlerinin bu alana yönelik faaliyetlerde bulunmalarına ve kamu kurumlarından destek alarak işbirliğine gitmelerine etki etmiştir. Sivil alanda bağımsız bir yapı olarak tanımlanan sivil toplum olgusunun gerek çocuklar ve gençlere gerekse de diğer bireylere yönelik önleyici ve tedavi edici çalışmaları bulunmaktadır. Bağımlılıkla mücadelenin sadece kamu politikası olmadığı ve sivil toplumla işbirliğini de zorunlu kıldığı bu kapsamda değerlendirilebilir. Türkiye'deki bağımlılıkla mücadele politikalarının çeşitli kamu kurumları faaliyetleri ile sürdürüldüğü, sivil toplum örgütlerinin de bu kapsamda ifade edilen kurumlarla koordineli olarak çalıştıkları görülmektedir. Mücadelenin farklı boyutlarının olması, toplumun kamu kesimi ile sivil toplum kesimini bir araya getirmiştir. Mücadelenin yaptırım boyutunun ise yasalar kapsamında kamu otoritelerinde olduğu ve sivil toplum örgütlerinin gönüllü çalışmalarının bu kapsamda önleme veya rehabilite etme amacı taşıdığı ifade edilebilir. Sivil toplum örgütlerinin çeşitli plan ve programlarla toplumsal alanda bağımlılıkla mücadele politikalarına katkı sağlaması bu bağlamda söz konusudur.

Ayrıca farkındalık yaratmak ve bağımlılıkla ilgili eğitim programları düzenleme, danışmanlık hizmetleri vermek ve buna ilişkin çalışma grupları oluşturmak, bireyler için rehabilite ile tedavi hizmetleri verebilme ve bunları erişilir hale getirebilme, ailelerin bu konuda bilinçlenmesini sağlamaya yönelik faaliyetler, kendi çalışma amaçlarına uygun politikalar geliştirmek ve bunları uygulayabilme imkânlarına sahip olma, özellikle gençler olmak üzere toplumdaki farklı yaş grupları için mücadelede sonuç verecek programlar hazırlayabilmek ile toplumsal alanda bağımlılık konusunda bireylerin bilinçli olmasını sağlayacak bir ortamın sağlanmasının, bağımlılıkla mücadele kapsamında sivil toplumun hedeflediği sonuçlara ulaşmasında ortaya çıkan öneriler olarak ifade edilebilir.

Sivil toplum örgütlerinin resmi olmayan bir şekilde çalışmalarının yaptırım noktasında bir eksiklik olarak değerlendirildiği ileri sürülebilir. Ancak mücadele boyutunda etkin sonuçlar almanın da sivil toplum çalışmalarına da bağlı olduğu değerlendirilebilir. Sivil toplum örgütlerinin yasal çerçevede bağımlılıkla mücadele kapsamında önemli bir işleve sahip olmasının sahip oldukları yasal yetkilerle ele alınabileceği söylenebilir. Ancak Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının kamu gücüne sahip olmaması ve gönüllülük esasına dayalı çalışmaları, bağımlılıkla mücadelede istenilen sonuçlara katkı sağlamamaktadır. Bu durum, sivil toplum örgütlerinin yeterli bir düzeyde olmadığını göstermektedir. Yasal çerçevede yetki ve sorumluluk verilen, mali bir özerklik alanı sağlanan ve yaptırım gücüne haiz bir sivil toplumun bağımlılıkla mücadelede etkin sonuçlar doğuracağı öngörülebilir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2008). Türkiye'nin Ulusal Gençlik Politikası Nasıl Yapılandırılmalıdır, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1), 1-20.

Akgül, A ve Şahinli, K. (2014). Türkiye'nin Taraf Olduğu Birleşmiş Milletler Anlaşmalarının Meclis Onay Süreci: 1961, 1971 ve 1988 Uyuşturucu Konvansiyonlarının İncelenmesi, Uluslararası Hukuk ve Politika, (10)38, 1-31.

- Amerikan Psikiyatri Birliği, 2024. <https://www.apa.org>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Arslan, A. (2023). Yerel Gazetelerde Uyuşturucu Haberlerinin Sunumu: Bağımlılıkla Mucadele Bağlamında Bir Analiz, Akademik İzdüşüm Dergisi, (8)1, 547-569.
- Atalay, O. (2020). Madde Bağımlılığı ve Bağımlılıklarla Mucadelede Sivil Toplumun Rolü. İHH İnsani Yardım Vakfı Saha Raporu. Ocak 2018-Aralık 2020.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, <https://www.osce.org/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Aydın, B. ve Seferoğlu, S. S. (2023). Dijital Bağımlılıkla Mucadele İçin Bir Öneri: Disiplinler Arası İşbirlikli Müdahale Modeli (DAİMM), Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 11 (20), 202-253.
- Avrupa Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, https://www.emcdda.europa.eu/index_en. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Bağımsız Yaşam Derneği, <https://bayder.com.tr/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Bahar, A. (2018). Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme, İstanbul University Journal of Communication Sciences, (55), 1-36.
- Başığit, P. (2021). Madde Bağımlılarının Maddeyi Bırakma Sürecinde Dinî Tutum ve Davranışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Bursa GADEM Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, (<https://www.unodc.org/>). (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Carl, J. (2012). Think Social Problems. <https://www.scribd.com/document/702292192/Download-Original-PDF-Think-Social-Problems-2nd-Edition-by-John-d-Carl-pdf>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Ceylan, Ö. (2019). Madde Bağımlılığı İle Mucadelede Sivil Toplum Kuruluşları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çevik, M. (2022). Bir Sosyal Problem Olarak Uyuşturucu Bağımlılığı, Sosyolojik Düşün, (7)2, 185-203.
- Dinç, A. (2022). Madde Bağımlılığının Tedavisi ve Madde Bağımlılığıyla Mucadele Politikaları-Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Örnekleri İle, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Gök, M. (2015). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Sermaye, Sosyoloji Konferansları, 52(2), 665-683.
- Güzel Mumyılmaz, H. (2020). Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mucadele, Sağlıklı ve Ahlaklı Nesiller Yetiştirme, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 55(1), 368-387.
- Khang, H., Kim, J. K., & Kim, Y. (2013). Self-traits and motivations as antecedents of digital media flow and addiction: The Internet, mobile phones, and video games, Computers in Human Behavior, 29(6), 2416-2424. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.05.027>.
- Kılınç, İ. (2024). Bağımlılıkla Mucadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi / Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Karaman.
- Ögel, K. (2023). Sigara, Alkol, Uyuşturucu ve Diğer Bağımlılıklar. Madde Kullanımı ve Bağımlılığın Nedenleri. 1-44. <http://www.ogelk.net/dosyadepo/etyoloji.pdf>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Sağlık Bakanlığı, 2024. <https://www.saglik.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Selvi, Ö; Afacan, S ve Biçici, G. (2020). Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sorumluluk Anlayışı: Yeşilay Örneği, Middle Black Sea Journal of Communication Studies, 5(1), 11-20.
- T.C. Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- TBM (2023). <https://tbm.org.tr/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Türk Ceza Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).
- Uluslararası Madde Bağımlılığı İle Mucadele Derneği, <https://umudder.org/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).

Uzun, G. (2018). Bağımlılıkla Mücadelede Belediyelerin Rolü Güngören Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yeltepe Ercan, H. (2013). Bağımlılık Tedavisinde Egzersiz Terapisi, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.

Yeşilay, 2024. yesilay.org.tr. (Erişim Tarihi: 24.06.2024).

Zubaroglu Yanardağ, M; Bilge, M ve Yanardağ, U. (2023). Davranış Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, (7)4, 551-560.